

Studijní neúspěšnost na „technikách“

Východiska, poznatky a doporučení týkající se studijní neúspěšnosti jsou dnes široce a intenzivně probírány v odborné literatuře, novinách i v časopisech. Lze tak konstatovat, že studijní neúspěšnost představuje populární propracovaný obor s vlastním výzkumem a vědeckou metodikou, s velkým množstvím různorodé literatury, informací z různých projektů, výzkumů a průzkumů. Složitost a rozmanitost příčin studijní neúspěšnosti a použitých metodik hodnocení omezuje a někdy i vylučuje racionální univerzální řešení. Řada zdrojů proto nabízí obtížně srozumitelné, a tím i reálně málo využitelné informace, často se zmatenou interpretací poznatků přenesených do planých závěrů a doporučení. Zvláště patrné je silně podceňování vlastních aktivit a zkušeností vysokých škol, nahrazovaných přejímáním formálních informací z výročních zpráv, případně z diskuzí s náhodně vybranými jednotlivci akademické obce.

Studijní neúspěšnost (jinak také např. propadovost, prostupnost, studijní úmrtnost, ukončení bez absolvování, „leaving university early“ nebo „dropout“) je v posledních letech často probírané téma zvláště v technických oborech, známých tradičně nižším zájmem uchazečů o studium. V žádném případě nedochází k přehlížení nebo bagatelizaci předčasného ukončení studia nebo dokonce k vychloubání univerzity, dokládající vysokou náročnost a kvalitu studia. Z vlastní dlouholeté zkušenosti mohu potvrdit, že jsem se nikdy nesetkal s názorem, že je kvalita studia úměrná počtu vyhozených studentů v prvním ročníku. Vnímání akademické obce je přesně opačné. Studijní program s výrazně vyšší propadovostí bojuje o přežití plošným snižováním nároků na studenty. Tím se program stává více přitažlivý pro méně talentované a málo motivované studenty a začarovaný kruh se velice brzy uzavírá.

Bohužel termín „studijní neúspěšnost“, který je nejrozšířenější i v oficiálních dokumentech, je nejen nepřesný, ale ve vysokoškolské praxi je vnímán jako zcela nevhodný až matoucí. Obecná definice neúspěšnosti zahrnuje negativní výsledek snahy o dosažení plánovaného cíle. Předčasné ukončení studia nesouvisí automaticky se selháním studijního úsilí studenta. Jako příklady častých důvodů lze uvést vedlejší zaměstnání studenta na plný úvazek, sociální, zdravotní a rodinné problémy nebo negativní vlivy současného mediálního klimatu. Velice nepříznivý vliv má na studijní úspěšnost spojení student-zákazník. Původně se jednalo o dobře míněnou myšlenku podpořit studenty při vyžadování toho nejlepšího, co vysoké školy mohou poskytnout. Ve skutečnosti tato iniciativa vedla k dosažení pravého opaku, tj. k očekávání bezstarostnosti, jistoty získání absolutoria, děláni pouze toho, co studenty baví. U řady studentů je navíc studijní neúspěšnost naopak úspěšným dosažením plánovaného cíle. Např. velký počet studentů nastupuje na VŠCHT Praha do bakalářského studia po neúspěšném přijetí na některou z lékařských fakult. Absolvování chemie, biologie a fyziky je pak vítanou přípravou na písemné testy v opakované přijímací zkoušce.

Typickým příkladem plané interpretace poznatků je hodnocení a vzájemné porovnávání studijní neúspěšnosti v prvním ročníku bakalářského studia na technických vysokých školách. V přibližně dvaceti vysokých školách, které dnes u nás nabízející technické nebo přírodovědně-technické vzdě-

lání, jsou v prvních ročnících diametrálně odlišné podmínky pro úspěšné pokračování ve studiu. Některé školy vůbec nesledují plnění studijních povinností po prvním semestru, jiné naopak vyžadují získání alespoň 20 ECTS kreditů z 30. Podobně odlišné podmínky panují i na konci druhého semestru, kdy některým školám postačuje dosažení 30 kreditů, jiným naopak 45 kreditů z 60. Za těchto podmínek nemá valný smysl se pokoušet definovat nějaká racionální východiska a doporučení.

Jako druhý příklad pochybné interpretace poznatků lze uvést negativní hodnocení přijímacího řízení bez přijímacích zkoušek. Z publikovaných závěrů plyne, že absence řádného přijímacího řízení mění první ročníky na prodloužené přijímací řízení. Navíc silně společensky a politicky postavené technické a přírodovědné obory nekomunikují transparentně a férově s veřejností a uchazeči, a proto by měly být finančně sankcionovány. Realita je však zcela jiná. Technické vysoké školy se dnes intenzivně věnují poctivě komunikaci s veřejností, žáky, studenty, s učiteli a rodiči, často i na úkor své vlastní pedagogické a tvůrčí činnosti. Prakticky všechny technické a přírodovědně-technické obory přijímají bez přijímacích zkoušek, pořadí uchazečů sestavují na základě prospěchu na střední škole. Pokud jsou někde předepsané přijímací zkoušky, nemusí je skládat studenti, kteří např. maturovali z předmětů matematika nebo fyzika, studenti s dobrým průměrným středoškolským prospěchem, účastníci středoškolských olympiád nebo přípravných kurzů na vysoké školy. VŠCHT Praha při rozhodnutí zrušit přijímací zkoušky porovnála známky všech zapsaných uchazečů ze středoškolské matematiky a chemie s výsledky testů Obecných studijních předpokladů společnosti Scio. Korelace byla zcela zanedbatelná, naopak se zřetelně a dlouhodobě projevuje úzká vazba úspěšného dokončení studia na výborný středoškolský prospěch. Za těchto podmínek není zavedení přijímacích zkoušek efektivní, neboť i u talentovaných studentů nelze dopředu odhadnout jejich skutečný zájem o studium na dané škole, jejich studijní disciplínu a trpělivost. Pokud je přijímání studentů bez přijímacích zkoušek považováno za příčinu nárůstu studijní neúspěšnosti a mělo by být finančně postihováno, v případě VŠCHT Praha by bylo spravedlivé vyžadovat pokutu minimálně od padesátých let minulého století, neboť od prvních absolventů samostatné školy do dnešní doby je podíl úspěšných studií téměř shodný, přibližně 30 %.

Závěrem konstatuji, že za situace časté nesouměřitelnosti a různorodé kvality dostupných dat je nutné velmi opatrně a kriticky přejímat publikované poznatky a doporučení o příčinách předčasného ukončení studia a důsledcích studijní neúspěšnosti na technických nebo přírodovědně-technických vysokých školách. Na druhé straně se všechny technicky orientované vysoké školy účinně snaží nabízet uchazečům vzdělání odpovídající jejich očekávání, schopnostem a zároveň společenskému zájmu, protože studijní neúspěšnost i relativně malého počtu snaživých a náležitě motivovaných studentů je velkým zklamáním nejen pro studenty a jejich rodiče, ale také pro jejich učitele.

Zdeněk Bělohlav